

ZLOSTAVLJANJE DJECE I MEDIJSKA ETIKA: PRIKAZ ŽRTAVA I KORIŠTENJE UGROŽAVAJUĆIH PRAKSI U DNEVNIM NOVINAMA U HRVATSKOJ

SAŽETAK

U radu su prikazani rezultati analize sadržaja na temu zlostavljanja djece provedene na 489 članaka objavljenih u tri hrvatske dnevne novine u razdoblju od dvije godine (od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2019.). Ciljevi su bili istražiti način na koji je zlostavljanje djece prikazano u novinama, izvještavaju li novinari na senzacionalistički način, koliko često otkrivaju identitet žrtve i koriste li druge ugrožavajuće prakse. Također se željelo utvrditi prediktore korištenja ugrožavajućih praksi.

Rezultati su pokazali da su djeca žrtve zlostavljanja u novinskim člancima podjednako bile muške i ženske osobe te da je fokus uglavnom bio na žrtvama fizičkog i seksualnog zlostavljanja, dok su emocionalno zlostavljanje i zane-marivanje bili gotovo nevidljivi. Identitet žrtava otkriven je u 64,6% članaka (iako uglavnom neizravno). Čak 78,5% člana-

1 doc. dr. sc. Dunja Majstorović, dipl. novinar, e-mail: dunja.majstorovic@fpzg.hr

2 doc. dr. sc. Stjepka Popović, mag. edukacije sociologije,
e-mail: stjepka.popovic@pravo.unizg.hr

3 prof. dr. sc. Gordana Vilović, dipl. politolog, e-mail: gordana.vilovic@fpzg.hr

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: travanj, 2022.
Prihvaćeno: svibanj, 2023.
UDK: 174:179.2(497.5)
DOI 10.3935/ljsr.v30i1.496

Dunja Majstorović¹
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu
orcid.org/0000-0001-6481-1564

Stjepka Popović²
Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu
orcid.org/0000-0001-5072-1103

Gordana Vilović³
Fakultet političkih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu
orcid.org/0000-0002-4852-5688

Ključne riječi:

medijska reprezentacija; medijska etika;
zlostavljanje djece; analiza sadržaja;
dnevne novine

ka isticalo je barem jednu pozadinsku informaciju o žrtvi, 24,7% članaka sadržavalo je informacije kojima se žrtva okrivljava, dok je 74,2% članaka sadržavalo detalje o zlostavljanju, što je praksa koja bi mogla dovesti do ponovne traumatizacije žrtava. Identitet djeteta najčešće se otkriva u tekstovima objavljenim na naslovnica novina, u slučajevima obiteljskog zlostavljanja te u slučajevima kada su počinitelji bili djetetu poznate osobe.

UVOD

Zlostavljanje djece je ozbiljan socijalni problem u Hrvatskoj o čemu svjedoče podaci istraživanja. Prema Ajduković i suradnicima (2012.: 368), koji su proveli »epidemiološko istraživanje rasprostranjenosti nasilja nad djecom u obitelji u Republici Hrvatskoj na reprezentativnom uzorku učenika osnovnih i srednjih škola, djeca su najviše izložena psihičkoj agresiji (5. razred 59,0%; 7. razred 77,1%; 2. razred srednje škole 82,5%), slijedi tjelesno kažnjavanje (5. razred 56,1%; 7. razred 68,4%; 2. razred srednje škole 72,3%), tjelesno zlostavljanje (5. razred 26,2%; 7. razred 34,0%; 2. razred srednje škole 40,7%) i psihičko zlostavljanje (5. razred 22,8%; 7. razred 26,8%; 2. razred srednje škole 34,8%)«. Sustavni pregled istraživanja o kontaktnom seksualnom zlostavljanju djece u Hrvatskoj pokazao je da se »stope prevalencije kreću od 8,5% do 13,7% ovisno o tome kako istraživači definiraju dobnu granicu djetinjstva« (Popović, 2018.: 26). Prvo istraživanje vršnjačkog nasilja na nacionalno reprezentativnom uzorku djece utvrdilo je 14,8% žrtava, 6,3% počinitelja te 14,8% počinitelja žrtava vršnjačkog nasilja (Sušac, Ajduković i Rimac, 2016.).

Iznimno je važna uloga medija koja može biti ključna u prevenciji zlostavljanja djece, razvijanju javne svijesti, debate i javnih politika za zaštitu djece, alarmiranju javnosti i vršenju pritiska na institucije kad je riječ o povredi prava žrtava, dok pojedina medijska izvješća mogu čak potaknuti žrtve da prijave zlostavljanje što može dovesti do povećanja broja prijava (Popović, 2022.). Nažalost, mediji mogu imati i negativnu ulogu ukoliko krše dječje pravo na privatnost i dostojanstvo, tekstualno viktimiziraju žrtve, kreiraju moralnu paniku, postanu svojevrstne upute za zlostavljače, seksualno eksplicitni materijal dok izvještavaju o seksualnom zlostavljanju ili pak podržavaju mitove o zlostavljanju, žrtvama i počiniteljima (Popović, 2022.).

Kako naglašavaju Davies, Francis i Greer (2007.: 9), većina ljudi, koji su imali »malo iskustva iz prve ruke sa zločinom i viktimizacijom«, prirodno se »oslanjaju na druge izvore informiranja«, uglavnom medije, koji mogu »utjecati na to što pitanja zločina i viktimizacije 'znače' za njih«. Istina je stoga imperativ medijskog izvještavanja, no potrebno je uzeti u obzir i druge čimbenike. U tom smislu, postavljaju se određena etička pitanja poput: je li potrebno otkriti identitet žrtve i/ili počinitelja, navesti detalje događaja ili intervjuirati obitelj žrtve u situacijama teške nevolje, posebno ako je žrtva dijete.

Debata o zastupljenosti i prikazivanju djece u medijima može se promatrati »u kontekstu (...) stalne javne rasprave o prirodi i sigurnosti djetinjstva« (Davies i Mosdell, 2005.: 208), dok se velik dio pažnje već godinama usmjerava na osiguravanje okvira unutar kojeg bi se takvo izvještavanje trebalo odvijati. U tom smislu, novinari se mogu osloniti na etičke kodekse i smjernice o tome kako izvještavati bez korištenja praksi koje bi na bilo koji način mogle dodatno ugroziti djecu.

Jedna od praksi ugrožavanja jest otkrivanje djetetova identiteta (Jones, Finkelhor i Beckwith, 2010.). Prema smjericama UNICEF-a, novinari bi uvijek trebali promijeniti ime i prikriti vizualni identitet svakog djeteta koje je identificirano kao »žrtva seksualnog zlostavljanja ili iskorištavanja« (Guidelines for reporting on children, UNICEF). Kodeks časti hrvatskih novinara naglašava važnost zaštite identiteta ako je dijete ili maloljetnik uključen »u slučajeve seksualnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja ili kaznenog djela«, bilo da je »dijete ili maloljetnik svjedok, žrtva, osumnjičenik ili okrivljenik« (čl. 20., Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009.). Otkrivanje identiteta djeteta žrtve zlostavljanja u medijima može imati doživotne posljedice. Može »pogoršati traumu, zakomplicirati oporavak, obeshrabriti buduće otkrivanje i spriječiti djetetovu suradnju s vlastima« (Jones, Finkelhor i Beckwith, 2010.: 347).

Kodeks časti hrvatskih novinara također propisuje zaštitu ljudske intime »od senzacionalističkog i svakog drugog neopravdanog otkrivanja u javnosti« s terminom obveze u kontekstu poštivanja svačijeg »prava na privatnost« (čl. 14.), dok je posebna »pozornost, obazrivost i odgovornost« potrebna prilikom izvještavanja »o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima« (čl. 15.). U tim slučajevima, »novinar treba izbjegavati intervjuiranje i prikazivanje osoba koje su izravno ili neizravno pogođene tim događajima«, osim u slučajevima prevage javnog interesa i obvezan je »voditi računa o časti, ugledu i dostojanstvu osoba o kojima izvještava« (čl. 15.) (Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009.). Izloženost senzacionalističkim vijestima o nasilju povezana je s povećanom tjeskobom, strahom i tjeskobom među djecom, što utječe na njihovu psihičku dobrobit (Anderson i sur., 2003.). Štoviše, opetovana izloženost nasilnom medijskom sadržaju može desenzibilizirati djecu za nasilje u stvarnom životu, čineći ih manje empatičnima i tolerantnijima na agresivno ponašanje (Carnagey i sur., 2007.).

Ostale ugrožavajuće prakse uključuju okrivljavanje žrtve, iznošenje detalja o zlostavljanju i pozadinskih informacija o žrtvi (Popović, 2021.). Kako objašnjava Popović (2021.), u medijskom smislu, okrivljavanje žrtve znači korištenje odobravajućih riječi kada se opisuje seksualno zlostavljanje (npr. afera, vođenje ljubavi), isticanje da se žrtva susrela s počiniteljem »dobrovoljno« ili »više puta« ili ukazivanje na koristi koje je žrtva dobila od susreta (npr. novac ili darovi) kao i isticanje »problematičnog« ponašanja žrtve (npr. šutnja o zlostavljanju, povlačenje svjedočenja...).

S druge strane, opisivanje detalja zlostavljanja može dovesti do sekundarne viktimizacije žrtve i/ili njezine obitelji. Pojam sekundarna viktimizacija obično se odnosi na iskustvo koje žrtve zločina (posebno žrtve silovanja i seksualnog napada) mogu imati kada su podvrgnute određenim »procesima i reakcijama koje uzrokuju daljnju viktimizaciju«, ali također može proizaći iz »društvene reakcije na status primarne žrtve« koja dovodi do toga da taj status postaje središnji za identitet osobe (Condry, 2010.: 219–220). Sekundarna viktimizacija može doći iz različitih izvora, na primjer, kada je žrtvi uskraćena pomoć od strane agencija koje bi trebale pružiti pravnu, medicinsku i psihološku pomoć (Campbell i Raja, 1999.), može biti rezultat kaznenog postupka (Orth, 2002.), ali može doći i iz medija. Iako medijsko izvještavanje može u nekim slučajevima »koristiti žrtvi o kojoj se izvještava«, u smislu da joj može pomoći »da se nosi s činjenicom da je postala žrtva zločina« (Kunczik, 2008.: 1), primjena ovakvih zaključaka na djecu je upitna. Objašnjenje sekundarne viktimizacije djece kroz pravni sustav kao posebno »štetne za djecu žrtve« (Ben-Arieh i Windman, 2007.: 323) zbog njihove »različite razvojne faze i slabijeg statusa u društvu« (Melton, 2005., prema Ben-Arieh i Windman, 2007.: 323) također se može primijeniti na sekundarnu viktimizaciju djece putem medija. Pretjerano i neetično medijsko izvještavanje o zlostavljanju može dovesti do sekundarne viktimizacije kako primarnih žrtava, tako i članova njihovih obitelji, rodbine i bliskih prijatelja (Ben-Arieh i Windman, 2007.; Tandon, 2007.).

Pregled istraživanja o medijskom izvještavanju na temu zlostavljanja djece

Žrtve zlostavljanja nedvojbeno dobivaju značajnu medijsku pozornost jer se »priče s posebno negativnim prizvukom kao što su smrt, ozljeda, poraz i gubitak« (Harcup i O'Neill, 2017.: 1482) smatraju vrijednima vijesti. Ipak, ne dobivaju sve žrtve jednaku medijsku pažnju, a dosadašnja istraživanja pokazala su da određene karakteristike zločina i žrtava i/ili počinitelja mogu podići »vrijednost vijesti« o nasilnom događaju (Cheit, 2003.; Cheit, Shavit i Reiss-Davis, 2010.).

U tom smislu, istraživanje usredotočeno na »vrijednost vijesti« o žrtvama ubojstava zaključilo je da nekoliko čimbenika utječe na medijsko izvještavanje (Gruenewald, Pizarro i Chermak, 2009.; Gilchrist, 2010.; Bouchard, Wong i Gushue, 2020.). Na primjer, rasa i spol mogu igrati značajnu ulogu u količini i načinu medijskog izvještavanja – to je prije svega vidljivo u postojanju hijerarhije žrtava u kojoj 'savršene' (obično ranjivog statusa, koje poštuju zakone i ubijene su bez opravdanog razloga) ili 'žrtve vrijedne suosjećanja' (ženskog spola, bijele rase, zaposlene, obrazovane, bez kriminalnog dosjea) općenito dobivaju više medijske pažnje (Bouchard, Wong i Gushue, 2020.). Medijska pokrivenost trebala bi se baviti rasnim razlikama koje postoje u slučajevima zlostavljanja djece, uključujući nerazmjernu zastupljenost određenih

rasnih ili etničkih skupina. Važno je ispitati i osporiti sve potencijalne pristranosti u izvješćivanju koje mogu potaknuti stereotipe ili pridonijeti prevelikoj zastupljenosti određenih rasnih ili etničkih zajednica u negativnim pričama o zlostavljanju djece (Font i Maguire-Jack, 2018.). Slično, čini se da neke karakteristike počinitelja, poput osobito mlade dobi (Boulahanis i Heltsley, 2004.; Pizarro, Chermak i Gruenewald, 2007.) također utječu na zanimanje medija.

Istraživanja koja se fokusiraju na opću zastupljenost djece u medijima, pokazala su da su djeca često prikazana »u ograničenim ulogama« (Kaziaj, 2016.: 434) – ugrožena/viktimizirana ili ovisna (kojima je potrebna briga i pomoć odraslih) (Korać i Vranješević, 2003.; Kaziaj, 2016.). Ova reprezentacija, koju Korać i Vranješević (2003.: 451) nazivaju »pogrešnim predstavljanjem« obično ide ruku pod ruku s općom podzastupljenošću djece u različitim medijima.

Velik broj studija o medijskom izvještavanju o zlostavljanju djece otkrilo je da se medijski fokus obično stavlja na seksualno i fizičko zlostavljanje, a premalo na zanemarivanje i emocionalno zlostavljanje (Lonne i Gillespie, 2014.; Lonne i Parton, 2014.; Whittaker, Qiao i Zhang, 2017.; Maydell, 2018.; Ho i Chan, 2018.).

Druga uobičajena karakteristika medijskog izvještavanja o zlostavljanju djece je fokus na pojedinačne slučajeve umjesto na prevenciju i rasprave o zlostavljanju djece kao širem društvenom problemu (Kitzinger i Skidmore, 1995.; Mejia, Cheyne i Dorfman, 2012.; Lonne i Parton, 2014.; Ho i Chan, 2018.).

Nekoliko istraživanja također je otkrilo da je fokus izvještavanja na izvanobiteljskom nasilju (Kitzinger i Skidmore, 1995.; Moscowitz i Duvall, 2011.). Neka istraživanja o djeci žrtvama otkrila su zastupljenost određene »vrste« žrtava: mladih i žena što je vidljivo u istraživanjima koja se fokusiraju na medijsko izvještavanje o određenim vrstama zlostavljanja djece, primjerice u istraživanju o otmicama djece (Moscowitz i Duvall, 2011.; Taylor i sur., 2013.) i seksualnom zlostavljanju djece (Popović, 2021.).

U istraživanju koje su proveli Anik i sur. (2021.: 1, 8), o prikazu seksualnog zlostavljanja djece u dnevnim novinama u Bangladešu, zabilježeno je učestalo otkrivanje identiteta maloljetnih žrtava, kao i nepotrebno isticanje detalja zlostavljanja. Osim procjene nivoa odstupanja od etičkih standarda izvještavanja, autori su također identificirali potencijalne čimbenike rizika povezane s neetičnim izvještavanjem i otkrili da se »identiteti starije djece žrtava (13 godina i stariji)« otkrivaju češće od onih mlađe dobi.

Iako je posljednjih godina značajno porastao broj istraživanja o zastupljenosti djece u hrvatskim medijima, tema zlostavljanja djece u medijima i dalje je nedovoljno zastupljena. Osim istraživanja koje je provela Popović o seksualnom zlostavljanju djece (2021.), samo jedno istraživanje bavi se zastupljenošću zlostavljanja djece u hrvatskim medijima – analiza članaka o zlostavljanju djece na najpopularnijim internetskim *news* portalima koju je provela Capurso (2019.). Oba provedena istraživanja potvrdila su zabrinjavajuće podatke o otkrivanju identiteta žrtve: kod Popović

(2021.) 27% vijesti o seksualnom zlostavljanju djece otkriva identitet žrtve seksualnog zlostavljanja, dok je Capurso (2019.) ustanovila da je identitet djece žrtava zlostavljanja otkriven na neki način u 87% analiziranih članaka. Takvi rezultati ukazuju na kršenje odredbi Kodeksa časti hrvatskih novinara te UNICEF smjernica koje propisuju obaveznu zaštitu identiteta djece žrtava zlostavljanja.

Istraživanje o načinu izvještavanja o zlostavljanju djece u hrvatskim dnevnim novinama

Cilj je istraživanja bio ustanoviti način na koji je zlostavljanje djece prikazano u tiskanim izdanjima dnevnih novina u Hrvatskoj te jesu li se novinari pridržavali Kodeksa časti i medijskih smjernica u izvještavanju o maloljetnim žrtvama. Konkretno, željelo se utvrditi:

IP1: O kojoj vrsti zlostavljanja djece dnevne novine najčešće izvještavaju?

IP2: Koje su opće karakteristike djece žrtava zlostavljanja i počinitelja u novinskim člancima?

IP3: Koja je učestalost ugrožavajućih praksi u novinskim člancima o zlostavljanju djece?

IP4: Koji su prediktori zaštite identiteta djece žrtava zlostavljanja?

IP5: Koji su prediktori zaštite od ponovne viktimizacije u kontekstu iznošenja detalja zlostavljanja?

METODA I UZORAK

Istraživanje je provedeno analizom sadržaja, metodom koju je Neuendorf (2017.: 19) definirala kao »sustavnu, objektivnu, kvantitativnu analizu karakteristika poruke«. Analiza je obuhvatila tiskana izdanja tri nacionalne dnevne novine u Hrvatskoj – *Jutarnji list*, *Večernji list* i *24sata*.

Budući da nije bilo moguće unaprijed odrediti količinu tekstova o zlostavljanju djece u novinama, članci su pretraženi po ključnim riječima: dijete (djeca) + različite vrste zlostavljanja (fizičko, emocionalno, seksualno). Pretragu je obavila agencija Presscut. Kako bi se osigurao dovoljan broj jedinica analize, odlučeno je da će se analizirati dvogodišnje razdoblje (od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2019.), budući da su dosadašnja istraživanja pokazala da su djeca općenito podzastupljena u medijima (Ciboci, 2019.).

Populacija je definirana kao svi novinski članci koji izvještavaju o zlostavljanju djece (maloljetnih žrtava). Pretraživanjem je identificirano ukupno 1 229 članaka, a nakon kodiranja prema relevantnosti istraživanje je provedeno na 489 članaka. Za potrebe obrade podataka korištena je deskriptivna statistika (frekvencije i postoci),

a za utvrđivanje prediktora ugrožavajućih praksi izvještavanja binarna logistička regresija.

KODIRANJE, MATRICA I MEĐUSOBNA POUZDANOST KODERA

Kodiranje se odvijalo u tri faze. Budući da je istraživanje putem ključnih riječi identificiralo ukupno 1 229 članaka o zlostavljanju djece, moralo se napraviti kodiranje prema relevantnosti kako bi se isključili svi članci koji se samo marginalno ili uopće ne bave tom temom. Nakon kodiranja prema relevantnosti koje su provela dva koderi⁴, izračunata je međusobna pouzdanost kodiranja. APPA vrijednost iznosila je 98%, a Krippendorff α 0,96 zbog čega su rezultati kodiranja bili vrlo pouzdani.

Oba su koderi zatim zajednički vježbali kodiranje i sudjelovali u procesu izgradnje konsenzusa koji se sastojao od testiranja analitičke matrice na nasumično odabranih 50 članaka iz uzorka. Prosječna APPA u ovoj fazi bila je 94%, a prosječna vrijednost Kalpha bila je 0,88, što je analitičku matricu činilo visoko pouzdanom.

Analizu svih članaka o zlostavljanju djece ($n = 489$) objavljenih u razdoblju od dvije godine korištenjem konačne verzije analitičke matrice samostalno su proveli koderi. Analitička matrica preuzeta je iz Popović (2019.) i sastojala se od 26 kategorija.⁵

REZULTATI I RASPRAVA

Većina članaka o zlostavljanju djece objavljena je tijekom 2019. (51,9%), u listu *24sata* (42,1%). U *Jutarnjem listu* objavljeno je 34,2% članaka, a u *Večernjem listu* 23,7% članaka.

O kojoj vrsti zlostavljanja djece dnevne novine najčešće izvještavaju?

U 485 članaka bilo je moguće identificirati vrstu zlostavljanja: većina članaka bavila se fizičkim zlostavljanjem (47%) i seksualnim zlostavljanjem (36,9%), što je

4 Koderi su bili prvi i drugi autor rada.

5 Analizirane su sljedeće kategorije: godina objave članka, naziv novina, najava na naslovnoj stranici, odnos naslov-tekst, korištenje izvora, vrsta i broj izvora, vrsta zlostavljanja, oblik zlostavljanja, smrtni ishod za dijete, broj žrtava, spol žrtve, dob žrtve, otkrivanje pozadinskih informacija o žrtvi i vrsta pozadinskih informacija, otkrivanje identiteta žrtve i način otkrivanja, prisutnost okrivljavanja žrtve, opis zlostavljanja, broj počinitelja, spol počinitelja, dob počinitelja, odnos žrtva-počinitelj, faza pravosudnog postupka, informacije gdje potražiti pomoć u slučaju zlostavljanja i informacije o zaštiti od zlostavljanja.

emocionalno zlostavljanje (13,2%) i zanemarivanje (2,9%) učinilo praktički nevidljivima u novinama. Veću zastupljenost fizičkog i seksualnog zlostavljanja moguće je objasniti činjenicom da slučajevi fizičkog i seksualnog zlostavljanja često uključuju dramatičnije i šokantnije elemente koji mogu privući veću medijsku pozornost, odnosno nasilje ili eksplicitne detalje koji se mogu smatrati vrjednijima vijesti i vjerojatno će privući interes javnosti. Osim toga, emocionalno zlostavljanje često je manje vidljivo i teže ga je definirati u usporedbi s fizičkim ili seksualnim zlostavljanjem. Budući da uključuje nefizičke oblike ozljede, može ga biti teže prikazati u medijima na uvjerljiv način. Ovi su rezultati bili donekle očekivani budući da su slični pronađeni u brojnim istraživanjima u nizu zemalja. Na primjer, u analizi australskih tiskanih medija, Lonnie i Gillespie (2014.) utvrdili su da je emocionalno zlostavljanje rijetka tema. Isto tako, Lonnie i Parton (2014.), koji su analizirali medije u Australiji i Engleskoj, pronašli su da je fokus na seksualnom i fizičkom zlostavljanju, dok se premalo pažnje pridaje zanemarivanju i emocionalnom zlostavljanju. Mulugeta (2014.) je ustanovila da psihičko/emocionalno zlostavljanje nije tema u vijestima medija u Etiopiji. Hove i suradnici (2013.), u svojoj analizi američkih medija, pronašli su samo 12% članaka posvećenih zanemarivanju. Jones, Finkelhor i Beckwith (2010.), u svojoj analizi američkih novina, ustanovili su da većina članaka izvještava o seksualnom i fizičkom zlostavljanju djece (66%; 27%). Ho i Chan (2018.), koji su usporedili prisutnost tekstova o određenim vrstama zlostavljanja u medijima sa službenom statistikom, otkrili su neslaganje podataka – pretjeranu zastupljenost seksualnog zlostavljanja u medijima i podzastupljenost statistički ne tako rijetkog zanemarivanja.

U ovom istraživanju najzastupljenije je bilo izvanobiteljsko nasilje (počinitelj je odrasla osoba koja nije član djetetove obitelji) (45,6%), zatim obiteljsko nasilje (33,3%) i vršnjačko nasilje (11,9%). Samo 5,3% članaka odnosilo se na svjedočenje o obiteljskom nasilju, dok se 3,9% ticalo manipulacije djecom tijekom razvoda. Smrtonosni ishod za dijete bio je prisutan u 11% članaka.

Fokus izvještavanja na izvanobiteljskom nasilju također je u skladu s drugim istraživanjima, najvidljivijim u istraživanjima o prikazivanju otmica djece u medijima (Moscowitz i Duvall, 2011.; Taylor i sur., 2013.), ali i u slučajevima seksualnog zlostavljanja djece (Kitzinger i Skidmore, 1995.).

Većina novinskih članaka bavila se ranom fazom pravosudnog postupka (67,1%). Polovica članaka (50,1%) bila je posvećena slučajevima u kojima je osumnjičenik uhićen ili optužen, zatim slijede članci u kojima je suđenje u tijeku ili je presuda izrečena (18,4%), dok je u 17% slučajeva policijska istraga još uvijek bila u tijeku. U 8,8% slučajeva pravosudni sustav uopće nije bio uključen.

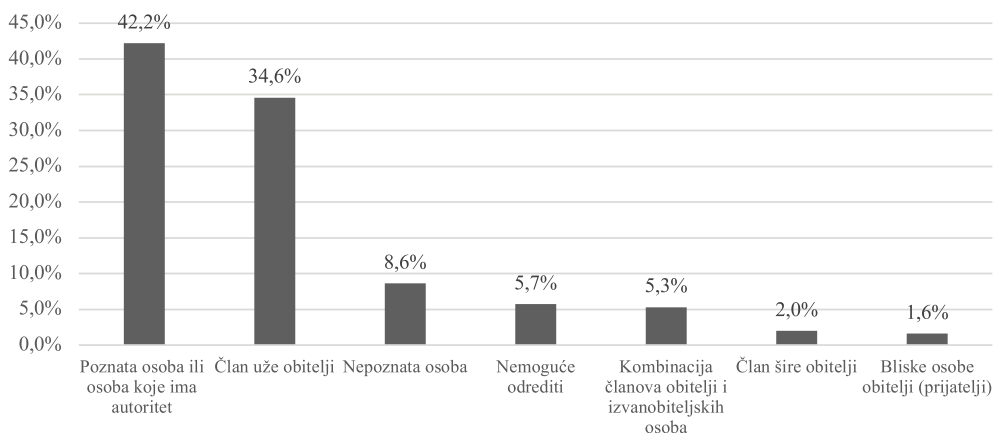
Koje su opće karakteristike djece žrtava zlostavljanja i počinitelja u novinskim člancima?

Većina je novinskih članaka izvještavala o jednoj žrtvi (59,3%), dok u 3,5% tekstova nije naveden broj žrtava. Žrtve oba spola bile su gotovo podjednako prisutne u člancima – 37,4% su bile muške žrtve, 35,4% ženske, 14,1% žrtve oba spola, dok u 13,1% članaka nije naveden spol žrtve. Većina članaka izvještavala je o djeci od 0 do 12 godina (56,9%), zatim o tinejdžerima od 13 do 17 godina (31,9%), dok se u 3,9% članaka izvještavalo o djeci i tinejdžerima žrtvama. Dob žrtve nije navedena u samo 7,3% članaka.

Većina novinskih članaka izvještavala je o jednom počinitelju (70,1%). Počinitelji u tekstovima uglavnom su muškarci (76,1%), dok su žene počinitelji u 16,4% tekstova. U 6,1% članaka počinitelji su oba spola, dok samo u 1,4% članaka nije naveden spol počinitelja.

U 30,7% članaka nije navedena dob počinitelja. U člancima u kojima je navedena dob, najčešći su bili počinitelji u dobi od 41 do 55 (18%), zatim počinitelji u dobi od 18 do 25 (13,9%) i od 26 do 40 (13,9%) te 17 godina i mlađi (12,1%). Počinitelji u dobi od 65 i više godina prisutni su u 7,3% članaka, a počinitelji u dobi od 56 do 64 godine u 4,1% članaka.

U 5,7% članaka nije bilo moguće utvrditi odnos između počinitelja i djeteta. No, počinitelji su uglavnom djetetu poznate osobe ili osobe koje imaju autoritet nad djetetom (42,2%), a slijede počinitelji koji su članovi uže obitelji (34,6%). U samo 8,6% članaka počinitelji su djetetu nepoznate osobe (Slika 1.).

Slika 1. Odnos žrtve i počinitelja u novinskim člancima

Koja je učestalost ugrožavajućih praksi u novinskim člancima o zlostavljanju djece?

Senzacionalistički elementi

U okviru istraživanja promatrali su se sljedeći senzacionalistički elementi izvještavanja: najava tekstova o zlostavljanju djece na naslovnicaama novina, korištenje anonimnih izvora te odnos naslova i teksta (u kontekstu pretjerivanja u naslovu ili izvlačenja iz konteksta). »Pretjerivanje u naslovu vidljivo je u biranju riječi poput ekskluzivno, šokantno, ali i afera i otkrivamo, koje će pojačati kontekst iznesenog sadržaja u tekstu koji često i nije dramatičan te učestalo korištenje interpunkcijskih znakova za istu svrhu.« Izvlačenje iz konteksta odnosi se na: »izvlačenje pojedinih riječi ili rečenica iz konteksta u kojemu su iznesene u tekstu« (Majstorović, 2020.: 192) što može utjecati na promjenu izvornog značenja.

Objavljivanje priča o zlostavljanju djece na senzacionalistički način ne samo da ugrožava dostojanstvo žrtve, već stvara dojam da je zlostavljanje djece rijetka pojava i skreće pozornost s činjenice da je značajan broj djece u Hrvatskoj zapravo iskusio zlostavljanje. Prema epidemiološkom istraživanju djece u Hrvatskoj, koje su proveli Ajduković i sur. (2012.), fizičko zlostavljanje u obitelji doživjelo je 26,2% djece petih razreda, 34,0% djece sedmog razreda i 40,7% djece u drugom razredu srednje škole. Za usporedbu, emocionalno zlostavljanje u obitelji doživjelo je 22,8% djece petih razreda, 26,8% djece sedmog razreda i 34,8% djece u drugom razredu srednje škole (Ajduković i sur., 2012.). Česta uporaba anonimnih izvora može dovesti u pitanje vjerodostojnost cijelog članka (Vilović, 2004.), dok se korištenje naslova koji su izvučeni iz konteksta ili preuveličani smatra etičkim prijemom (Vilović, 2004.; Majstorović, 2020.).

Najčešći izvori informacija bili su policija, sud i predstavnici zakona (73,8%), zatim obitelj žrtve (22,5%), vlast, političari i javni službenici (19,6%) te susjedi počinitelja (11,9%). Ostali izvori bili su: počinitelji (9,8%), znanstvenici i stručnjaci (8,6%), žrtve (8,4%), predstavnici žrtvine škole (7%), osoblje bolnice (5,3%), predstavnici crkve (4,5%), nevladine organizacije (4,5%), obitelj počinitelja (4,1%), predstavnici s počiniteljevog posla (3,9%), ostali (3,1%) te susjedi žrtve (2,7%). Ovi rezultati potvrđuju da je zlostavljanje djece rezervirano za rubriku o kriminalu/crnoj kronici u novinama. U svojoj analizi vijesti o seksualnom zlostavljanju djece u Hrvatskoj, Popović (2021.) je utvrdila da su policija, sud i predstavnici zakona također bili dominantni izvori vijesti (61,4%). Sličan nalaz potvrđen je i u istraživanju Mulugete (2014.) koje je pokazalo da su policijska izvješća i izvješća sa suda dominantan izvor informacija (70,8%) za vijesti o zlostavljanju djece u Etiopiji. Praksa intervjuiranja susjeda počinitelja, prisutna u analiziranim novinskim člancima, može pridonijeti održavanju stereotipa o počiniteljima i pridonijeti sekundarnoj viktimizaciji.

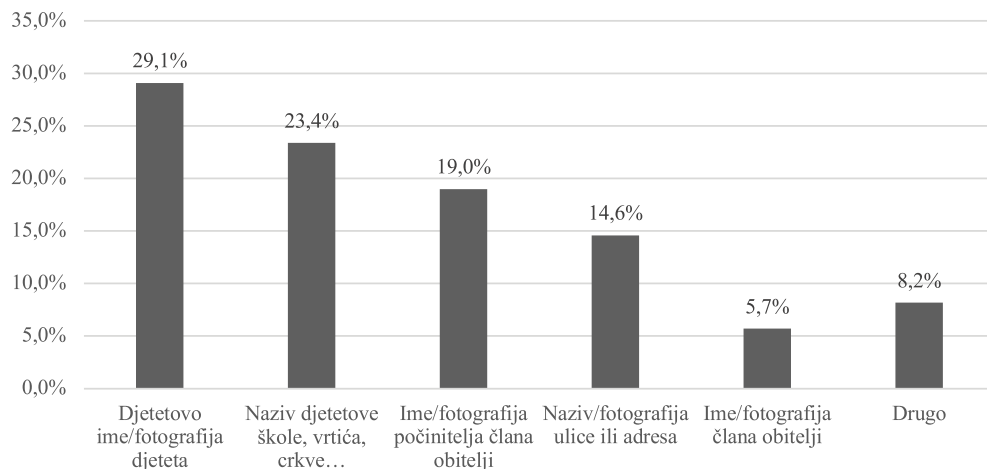
Gotovo u jednoj petini članaka (20,2%) korišteni su anonimni izvori, što je praksa koja dovodi u pitanje vjerodostojnost novinskih članaka i doprinosi ukupnom dojmu novina kao tabloida. Posebno je zabrinjavajuće što su stručnjaci i znanstvenici rijetko prisutni kao izvori informacija u slučajevima zlostavljanja djece. U analizi zlostavljanja djece na hrvatskim novinskim portalima Capurso (2019.: 6, 12) je također utvrdila da je »broj članaka koji sadrže stručne stavove znatno manji od broja članaka koji ne uključuju takve stavove«, dok na jednom od analiziranih novinskih portala (Jutarnji) »ni jedan članak nije sadržavao stav stručnjaka«. Budući da mediji imaju važnu ulogu u izvještavanju o zlostavljanju jer »u razotkrivanju i isticanju zlostavljanja (...) mogu također istražiti kako se izrabljivanje djece može zaustaviti« (McIntyre, 2002.: 26), bitna je objava glasova stručnjaka koji mogu rasvijetliti šira društvena pitanja koja se tiču zlostavljanja. Izostavljanje njihovog glasa kao i informacija o zaštiti od zlostavljanja djece znači da mediji propuštaju priliku ostvariti svoju preventivnu ulogu.

Iako je samo manjina (14,7%) članaka o zlostavljanju djece objavljena na naslovnoj stranici, gotovo polovica (49,7%) članaka bila je opremljena naslovom izvučenim iz konteksta ili je u njemu prisutno pretjerivanje. Česta uporaba takvih naslova u skladu je s rezultatima nekih ranijih istraživanja tiskanih novina u Hrvatskoj, na primjer analizom naslovnica dvaju nacionalnih dnevnih novina u kojima su anonimni izvori i naslovi koji ne odgovaraju tekstu bili među najčešćim etičkim prijevornicima (Majstorović, 2020.).

Otkrivanje identiteta žrtve

Otkrivanje identiteta žrtve izravno je kršenje Kodeksa časti i medijskih smjernica te se smatra ugrožavajućom praksom za žrtvu. U ostale ugrožavajuće prakse ubrajaju se: iznošenje pozadinskih informacija o žrtvi, opisivanje detalja zlostavljanja i okrivljavanje žrtve (Popović, 2021.).

Identitet žrtve je izravno otkriven u 18,4% članaka, dok je u 46,2% članaka otkriven neizravno. U člancima u kojima je otkriven (n = 316), najčešća vrsta otkrivanja bila je objava imena ili fotografije žrtve (29,1%) te naziva ili fotografije žrtvine škole, vrtića, crkve ili neke druge ustanove (23,4%) (Slika 2.).

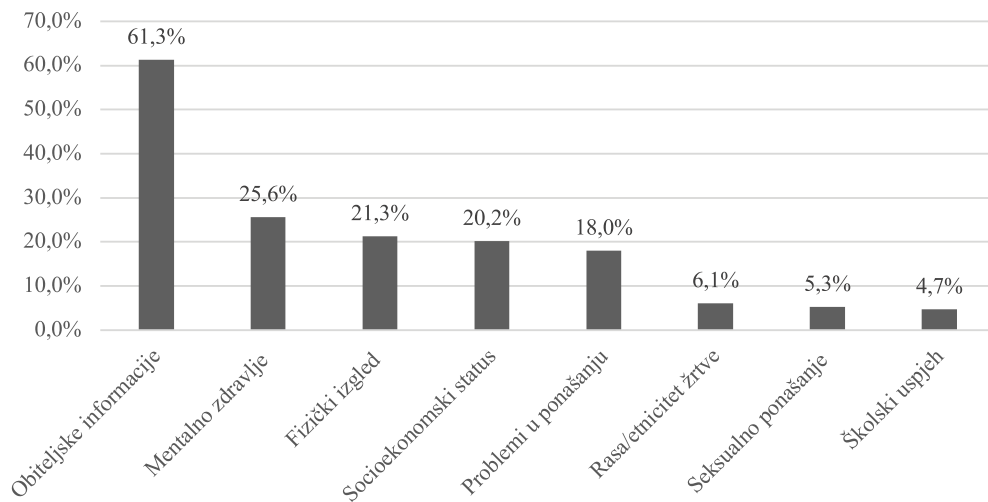

Slika 2. Način otkrivanja identiteta žrtve u novinskim člancima

Novinari su svjesni da se u preporukama navodi zaštita identiteta žrtve u slučajevima zlostavljanja, što je vidljivo iz činjenice da se identitet obično otkriva neizravno. Dobiveni rezultati slični su istraživanju Capurso (2019.: 11) koja je utvrdila da je identitet djeteta na neki način otkriven u čak 87% analiziranih tekstova u *online* medijima u Hrvatskoj. Niži postotak (ali još uvijek visok) otkrivanja identiteta pronađen je u istraživanju američkih medija koje su proveli Jones, Finkelhor i Beckwith (2010.) koji su pronašli barem jednu vrstu identifikacijskih informacija u 51% pregledanih novinskih članaka, a ime djeteta bilo je otkriveno u 9% članaka. U odnosu na ovo istraživanje američkih medija od prije više od desetljeća, članci u hrvatskim novinama češće su izravno otkrivali identitet žrtava zlostavljanja.

Iznošenje pozadinskih informacija o žrtvi

Unatoč činjenici da bi iznošenje pozadinskih informacija o žrtvi (kao što su obiteljsko podrijetlo, rasa/etnička pripadnost, socioekonomski status i fizički izgled žrtve) moglo doprinijeti otkrivanju identiteta, u većini članaka je naglašena barem jedna pozadinska informacija o žrtvi (78,5%). Najzastupljeniji su podaci o obitelji (61,3%), zatim podaci o psihičkom zdravlju žrtve (25,6%), fizičkom izgledu (21,3%) i socioekonomskom statusu (20,2%) (Slika 3.).

Slika 3. Pozadinske informacije o žrtvi (više mogućnosti)

Okrivljavanje žrtve i opis detalja zlostavljanja

Informacije kojima se žrtva okrivljava bile su prisutne u gotovo četvrtini tekstova (24,7%). Isticanje detalja o žrtvi putem iznošenja informacija o njezinoj obitelji, psihičkom zdravlju i drugome u suprotnosti je s odredbom Kodeksa časti hrvatskih novinara koji propisuje zaštitu ljudske intime od senzacionalističkog i drugog neopravdanog iznošenja u javnost. U čak 74,2% članaka opisani su detalji zlostavljanja, koji mogu dovesti do ponovne traumatizacije žrtava. Taj je postotak veći nego u istraživanju o prikazu seksualnog zlostavljanja djece koje je provela Popović (2021.) koja je detalje zlostavljanja pronašla u jednoj petini vijesti te u istraživanju koje su proveli Anik i suradnici (2021.: 5) koji su pronašli nepotrebno otkrivanje detalja u 23% članaka. Razlog mogu biti smjernice koje navode da se detalji ne smiju otkrivati u slučajevima seksualnog zlostavljanja djece (Guidelines for reporting on children, UNICEF).

S druge strane, većina članaka nije koristila zaštitne informacije jer je informacija gdje potražiti pomoć u slučaju zlostavljanja djece prisutna u 18,6% članaka, dok je informacija o zaštiti od zlostavljanja djece prisutna u samo 8% članaka. U tom smislu, novinski članci su podbacili u svojoj preventivnoj ulozi.

Koji su prediktori zaštite identiteta djece žrtava zlostavljanja?

Budući da je zaštita djece, posebice uključenih »u slučajeve seksualnog zlostavljanja ili bilo kojeg drugog oblika nasilja ili kaznenog djela« propisana Kodeksom časti hrvatskih novinara (čl. 20., Kodeks časti hrvatskih novinara, 2009.) i istaknuta u različitim medijskim smjernicama, željeli smo odrediti prediktore zaštite identiteta žrtve u člancima.

Za određivanje prediktora provedena je binarna logistička regresija i identificirano je dvanaest prediktora koji značajno doprinose predviđanju hoće li novinski članci zaštititi identitet žrtve: najava na naslovnici, vrsta zlostavljanja, obiteljsko/izvan-obiteljsko zlostavljanje, broj žrtava i njihov spol, obiteljski podaci o žrtvi, rasna/etnička pripadnost žrtve, socioekonomski status, seksualno ponašanje, fizički izgled, spol počinitelja i odnos počinitelj-dijete (Tablica 1.).

Tablica 1. Prediktori⁶ zaštite identiteta žrtve

Prediktori	OR	95% CI		p	Nagelkerke R ²	Hosmer & Lemeshow test	
		Donji	Gornji				
Karakteristike članka o zlostavljanju djece	Naslovnica	0,408	0,217	0,764	0,005	0,029	0,484
	Odnos teksta i naslova	1,129	0,770	1,655	0,534		
Karakteristike zlostavljanja	Vrsta zlostavljanja	0,218	0,124	0,384	0,000	0,261	0,651
	Obiteljsko/izvanobiteljsko	0,414	0,233	0,738	0,003		
	Smrtni ishod	0,986	0,394	2,466	0,975		
	Faza pravosudnog postupka	1,443	0,754	2,762	0,268		
Karakteristike žrtve	Broj	0,547	0,302	0,991	0,047	0,106	0,206
	Spol	0,342	0,209	0,559	0,000		
	Dob	0,860	0,527	1,402	0,545		

6 Prediktori iz Tablice 1. i Tablice 2. prilagođeni su iz Popović, 2019.

Pozadinske informacije o žrtvi	Obiteljske informacije	0,461	0,299	0,712	0,000		
	Rasa/etnicitet	0,315	0,111	0,895	0,030		
	Školski uspjeh	0,959	0,281	3,271	0,947		
	Socioekonomski status	0,239	0,115	0,496	0,000		
	Seksualno ponašanje	3,035	1,164	7,915	0,023	0,242	0,528
	Problemi u ponašanju	1,000	0,568	1,762	1,000		
	Mentalno zdravlje	0,658	0,388	1,117	0,121		
	Fizički izgled	0,337	0,179	0,634	0,001		
Karakteristike počinitelja	Broj	1,110	0,566	2,178	0,762		
	Spol	3,700	1,671	8,192	0,001		
	Dob	1,427	0,799	2,547	0,229	0,165	0,869
	Odnos s djetetom	6,361	2,253	17,964	0,000		

Među karakteristikama članka ističe se jedan značajan prediktor: ako je članak najavljen na naslovnici novina, izgledi su 2,45 puta veći da će se otkriti djetetov identitet (OR 1/0,408 = 2,450). Za prediktore na razini karakteristika zlostavljanja pronađena su dva značajna: članci su imali 4,59 puta veću vjerojatnost da će otkriti djetetov identitet kada se radi o fizičkom nego seksualnom zlostavljanju (OR 1/0,218 = 4,587), te 2,42 puta veću vjerojatnost da će otkriti identitet kada je bila riječ o obiteljskom zlostavljanju, a ne izvanobiteljskom zlostavljanju (OR 1/0,414 = 2,415). Mediji mogu biti skloniji otkrivanju identiteta djeteta u slučajevima fizičkog zlostavljanja nego seksualnog upravo zbog toga što ograničenja ili smjernice za prijavu zlostavljanja djece mogu biti eksplicitnije ili strože kada se radi o otkrivanju informacija povezanih sa seksualnim zlostavljanjem, što pak može rezultirati većom tendencijom zaštite identiteta žrtava seksualnog zlostavljanja. Osim toga, slučajevi fizičkog zlostavljanja mogu uključivati vidljive ozljede ili dokaze koji mogu biti vizualno uvjerljivi za medijsku pokrivenost, što može dovesti do većeg naglaska na detalje slučaja, uključujući potencijalno otkrivanje identiteta djeteta.

Također se pokazalo da su spol i broj žrtava značajni prediktori otkrivanja identiteta. Tekstovi o muškim žrtvama imali su 2,92 puta veću vjerojatnost da će otkriti identitet od onih o ženskim žrtvama (OR 1/0,342 = 2,923), a članci o jednoj žrtvi imali su 1,83 puta veću vjerojatnost da će otkriti identitet od onih o više žrtava (OR 1/0,547 = 1,828). Zanimljivo je da su Jones, Finkelhor i Beckwith (2010.: 355) otkrili da su se izgledi uključivanja informacija o identifikaciji značajno povećali za žrtve

mlađe od 13 godina, ali su otkrili i da broj žrtava nije utjecao na vjerojatnost da će takve informacije biti objavljene.

Među različitim pozadinskim informacijama o žrtvama u člancima o zlostavljanju djece izdvaja se pet prediktora: izgledi su bili 2,17 puta veći da će se identitet žrtve otkriti kada su se iznosili obiteljski podaci o žrtvi (OR 1/0,461 = 2,169), 3,17 puta više kada je bilo informacija o rasi/etničkoj pripadnosti žrtve (OR 1/0,315 = 3,174), 4,18 puta više kada je bilo informacija o socioekonomskom statusu žrtve (OR 1/0,239 = 4,184), i 2,97 puta više kada je bilo informacija o fizičkom izgledu žrtve (OR 1/0,337 = 2,967). Izgledi za zaštitu privatnosti žrtve bili su 3,04 puta veći kada su se iznosile informacije o seksualnom ponašanju žrtve.

Konačno, vezano za karakteristike počinitelja, pronađena su dva značajna prediktora: šanse su bile 3,70 puta veće da će se identitet djeteta otkriti kada su počinitelji ženskog spola i 6,36 puta veće kada je počinitelj djetetu poznata osoba u odnosu na počinitelje nepoznate osobe.

Identitet žrtve otkrivao se u slučajevima kada bi ga svakako trebalo zaštititi – u člancima koji su najavljeni na naslovnici novina, što je prvo što čitatelji vide kada kupe novine, u slučajevima obiteljskog zlostavljanja te u slučajevima kada su počinitelji bili djetetu poznate osobe. Popović (2021.) je u svom istraživanju također utvrdila da novinari češće otkrivaju identitet žrtava seksualnog zlostavljanja djece unutar obitelji i kada je počinitelj djetetu poznata osoba. Postoji veća tendencija zaštite identiteta ženskih žrtava u usporedbi s muškim žrtvama, ali i veća tendencija da će se u članku otkriti identitet ženskog nego muškog počinitelja. Moguće je da su mediji skloniji zaštititi identiteta ženskih žrtava jer se prilagođavaju tradicionalnim rodnim stereotipima koja žene smatraju ranjivijima i trebaju zaštitu. Osim toga, slučajevi koji uključuju ženske žrtve mogu se percipirati kao oni koji imaju veći potencijal za privlačenje pozornosti i empatije, što dovodi do jače motivacije da zaštite identitet. Nasuprot tome, muške žrtve mogu se suočiti sa skepticizmom, što može dovesti do različitog tretmana u smislu zaštite identiteta. Veća tendencija otkrivanja identiteta ženskih počiniteljica vjerojatno se događa jer mediji često daju prioritet pričama koje izazivaju veći interes javnosti, a slučajevi u koje su upletene počiniteljice mogu se smatrati vrjednijima vijesti zbog svoje relativne rijetkosti. Mediji ih mogu smatrati šokantnijima, što dovodi i do veće vjerojatnosti otkrivanja identiteta. S druge strane, umirujuće je da će identitet žrtve najvjerojatnije biti zaštićen kada se iznose informacije o njegovom/njezinom seksualnom ponašanju.

Koji su prediktori zaštite od ponovne viktimizacije u kontekstu iznošenja detalja zlostavljanja?

Uz prediktore zaštite identiteta žrtve, smatrali smo važnim istražiti prediktore zaštite od ponovne viktimizacije u kontekstu iznošenja detalja zlostavljanja u članci-

ma. Rezultati binarne logističke regresije nalaze se u Tablici 2. Ukupno je pronađeno sedam prediktora: odnos između naslova i teksta, vrsta zlostavljanja, smrtni ishod za dijete, obiteljski podaci o žrtvi, problemi u ponašanju žrtve, informacije o fizičkom izgledu žrtve i dobi počinitelja.

Tablica 2. Prediktori zaštite od ponovne viktimizacije u kontekstu iznošenja detalja zlostavljanja

Prediktori	OR	95% CI		p	Nagelkerke R ²	Hosmer & Lemeshow test	
		Donji	Gornji				
Karakteristike članka o zlostavljanju djece	Naslovnica	0,581	0,281	1,199	0,142	0,084	1,000
	Odnos teksta i naslova	2,786	1,790	4,336	0,000		
Karakteristike zlostavljanja	Vrsta zlostavljanja	0,160	0,081	0,316	0,000	0,148	0,735
	Obiteljsko/izvanobiteljsko	1,316	0,689	2,516	0,406		
	Smrtni ishod	4,349	1,842	10,269	0,001		
	Faza pravosudnog postupka	1,548	0,818	2,930	0,179		
Karakteristike žrtve	Broj	0,942	0,486	1,826	0,860	0,027	0,000
	Spol	0,545	0,317	0,937	0,028		
	Dob	1,513	0,878	2,607	0,136		
Pozadinske informacije o žrtvi	Obiteljske informacije	0,208	0,124	0,349	0,000	0,294	0,579
	Rasa/etnicitet	0,632	0,219	1,827	0,397		
	Školski uspjeh	0,506	0,062	4,121	0,524		
	Socioekonomski status	0,951	0,464	1,946	0,890		
	Seksualno ponašanje	0,353	0,091	1,369	0,132		
	Problemi u ponašanju	0,123	0,046	0,327	0,000		
	Mentalno zdravlje	0,598	0,319	1,120	0,108		
	Fizički izgled	0,328	0,157	0,686	0,003		

Karakteristike počinitelja	Broj	0705	0,335	1,481	0,356		
	Spol	0,762	0,370	1,569	0,461		
	Dob	0,458	0,238	0,882	0,019	0,029	0,471
	Odnos s djetetom	1,266	0,457	3,506	0,650		

Vežano za karakteristike članka, izgledi su bili 2,79 puta veći da će detalji zlostavljanja biti prisutni u članku kada je u naslovu prisutno pretjerivanje ili ako je naslov izvučen iz konteksta.

Što se tiče obilježja zlostavljanja, pronađena su dva značajna prediktora: izgledi su bili 6,25 puta veći u korist otkrivanja detalja zlostavljanja kada se članak bavio fizičkim, a ne seksualnim zlostavljanjem (OR 1/0,160 = 6,250), a bili su 4,35 puta veći kada u člancima nije bilo smrtnog ishoda za dijete. Veći izgledi da će detalji biti otkriveni u slučaju fizičkog zlostavljanja može biti posljedica toga što se seksualno zlostavljanje često smatra osjetljivijim i privatnijim od fizičkog zlostavljanja zbog duboko osobne prirode zločina. Zakoni i propisi ograničavaju medije u izvješćivanju o određenim detaljima u vezi sa slučajevima seksualnog zlostavljanja kako bi se zaštitila prava žrtava i osigurao pošten pravni postupak. Novinarska etika te zabrinutost za dobrobit i privatnost preživjelih mogu dobiti prednost pred otkrivanjem eksplisitnih detalja seksualnog zlostavljanja kako bi se izbjegla retraumatizacija žrtava. S druge strane, mediji mogu biti oprezniji u otkrivanju identiteta djeteta kada je dijete umrlo zbog pravnih i etičkih razloga koji štite privatnost preminulih, posebno maloljetnika i poštuju osjetljivost vezanu uz njihovu smrt. Također, mediji mogu biti osjetljiviji na privatnost i emocionalni utjecaj na ožalošćene obitelji kada je dijete umrlo te se suzdržati od otkrivanja detalja i pomaknuti prema obilježavanju sjećanja na dijete i poštivanje obiteljskog procesa tugovanja.

Budući da je Hosmer & Lemeshow test za karakteristike žrtava bio značajan, podaci se nisu mogli interpretirati zbog lošeg modela. Međutim, značajni prediktori pronađeni su na razini pozadinskih informacija o žrtvi: izgledi su bili 4,81 puta veći da će detalji zlostavljanja biti otkriveni kada su obiteljski podaci o žrtvi bili prisutni u člancima (OR 1/0,208 = 4,807), 8,13 puta veći kada je bilo informacija o problemima u ponašanju žrtve (OR 1/0,123 = 8,130), i 3,05 puta veći kada se u člancima isticao fizički izgled žrtve (OR 1/0,328 = 3,048).

Konačno, u pogledu karakteristika počinitelja, utvrđeno je da je samo jedan prediktor značajan: izgledi su bili 2,18 puta veći da će detalji biti otkriveni kada je počinitelj bio mlađe životne dobi (>25) (OR 1/0,458 = 2,183), a taj povećani interes za mlađe počinitelje je potvrđen u već ranije spomenutim istraživanjima (Boulahanis i Heltsley, 2004.; Pizarro, Chermak i Gruenewald, 2007.).

Implikacije za buduća istraživanja i preporuke za praksu

Razumijevanje implikacija medijskog izvještavanja o zlostavljanju djece može informirati buduća istraživanja i praksu u rješavanju ovog kritičnog pitanja. Baveći se ovim implikacijama, buduća istraživanja i praksa mogu pridonijeti odgovornom i osjetljivom medijskom izvještavanju o zlostavljanju djece, osiguravanju zaštite i dobrobiti djece žrtava, promicanju svijesti i njegovanju podržavajućeg i informiranog društva. Buduća istraživanja mogu poboljšati razumijevanje složenog odnosa između medijskog izvještavanja o zlostavljanju djece i njegovih učinaka, te informirati strategije utemeljene na dokazima za smanjenje štete i promicanje dobrobiti djece u medijskim okruženjima. Izrada medijskih smjernica za izvještavanje o zlostavljanju djece u tom smislu je imperativ. Međutim, te smjernice trebaju biti utemeljene na dokazima te provjerene u praksi. Kao početna točka mogu poslužiti već objavljene smjernice utemeljene na dokazima o medijskom izvještavanju o seksualnom zlostavljanju djece (Popović, 2022.), ali ih treba proširiti rezultatima drugih medijskih istraživanja koja se tiču ostalih vrsta zlostavljanja djece (poput fizičkog ili emocionalnog). Sukladno Smjernicama za unapređenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece (Ajduković, 2021.), smjernice za medijsko izvještavanje o zlostavljanju djece trebale bi detaljno razraditi način uključivanja medija u slučajeve zlostavljanja djece, kao i suradnje medija s drugim nadležnim institucijama i stručnjacima za zaštitu djece. Predložena zajednička tematska konferencija stručnjaka za zaštitu djece i medijskih djelatnika bila bi dobar polazan start za zajedničku analizu smjernica za izvještavanje o zlostavljanju djece utemeljenih na dokazima (Ajduković, 2021.). Također, promicanje medijske pismenosti i obrazovnih programa za djecu, roditelje, nastavnike i medijske stručnjake može osnažiti pojedince da kritički analiziraju i procjenjuju medijsko izvještavanje o zlostavljanju djece.

Medijska istraživanja trebala bi se dotaknuti razlika u medijskom izvještavanju o različitim vrstama nasilja nad djecom, kako bi se mogle razviti specifične smjernice za izvještavanje za svaku vrstu nasilja. Buduća bi se istraživanja, poput ovog, trebala usredotočiti na procjenu učinkovitosti postojećih i budućih smjernica, kao i utvrđivanje nedostataka ili područja za poboljšanje. Potom, istraživanja bi trebala utvrditi kako različita medijska izvješća i okviri izvještavanja utječu na stavove javnosti o zlostavljanju djece, ali i kako utječu na djecu žrtve, počinitelje, obitelji i stručnjake. Potrebno je i istraživanje utjecaja medijskog izvještavanja o zlostavljanju djece na stope prijavljivanja zlostavljanja djece i ponašanja u traženju pomoći. Bilo bi korisno istražiti i globalne varijacije u medijskom izvještavanju o zlostavljanju djece, uključujući razlike u praksama izvještavanja, medijskim smjernicama i javnom diskursu. Konačno, zbog jačanja utjecaja društvenih mreža, potrebno je istražiti ulogu društvenih mreža kako u širenju informacija i podizanju svijesti o zlostavljanju djece, tako i u širenju potencijalnih rizika i izazova povezanih sa dezinformacijama.

ZAKLJUČAK

Analizom sadržaja članaka o zlostavljanju djece u hrvatskim dnevnim novinama pronađene su određene zabrinjavajuće prakse izvještavanja, a najvažnija je često otkrivanje identiteta žrtve. Većina analiziranih članaka povrijedila je pravo žrtve na privatnost i dostojanstvo otkrivanjem identiteta i detalja o zlostavljanju. Identitet je najvjerojatnije otkriven u slučajevima kada ga je trebalo zaštititi – u slučajevima obiteljskog zlostavljanja i kada su počinitelji bili djetetovi poznanici. Takvo otkrivanje identiteta maloljetne žrtve nije u skladu s medijskim smjernicama niti Kodeksom časti Hrvatskog novinarskog društva.

U analiziranim člancima pronađene su i druge ugrožavajuće prakse. Više od tri četvrtine članaka istaknulo je barem jednu pozadinsku informaciju o žrtvi, a otprilike četvrtina članaka sadržavala je informacije kojima se okrivljavalo žrtve. Uz spomenuto otkrivanje detalja zlostavljanja, takvo izvještavanje moglo bi dovesti do ponovne traumatizacije žrtava.

Česta uporaba pretjeranih naslova ili izvučenih iz konteksta (gotovo polovica članaka) mogla bi stvoriti dojam da je zlostavljanje djece rijetka pojava koja se događa nekom drugom. Pritom je očito da se novine nisu usmjerile na svoju preventivnu ulogu jer su informacije o pomoći i zaštiti izostavljene iz vijesti, a glas stručnjaka gotovo je nevidljiv.

Prevalencija izvještavanja o fizičkom i seksualnom zlostavljanju stavlja izvan fokusa emocionalno zlostavljanje, za koje se empirijskim istraživanjima pokazalo da je vrlo prisutno u hrvatskom društvu (vidi Ajduković i sur., 2012.). Ipak, ti su rezultati u skladu s brojnim istraživanjima u različitim zemljama.

Može se samo nagađati o razlozima pronađenih neetičkih postupaka kao što su otkrivanje identiteta i opis detalja zlostavljanja. Novinari bi zbog brzine i želje da što prije izvijeste o događaju mogli nesvjesno činiti pogrešku u daljnjem ozljeđivanju djece nakon traume koja im se dogodila u životu (Vilović, 2007.: 31). Smjernice i Kodeks časti hrvatskih novinara odlučni su u isticanju važnosti zaštite identiteta djeteta žrtve, no nisu naglašene posebne smjernice za izbjegavanje neizravnog otkrivanja identiteta. Stoga postoji potreba za revizijom kodeksa i konkretnijim smjernicama koje bi uključivale primjere otkrivanja identiteta.

Postoje neka ograničenja provedenog istraživanja. Odabrane novine, iako jedine nacionalne dnevne novine, nisu reprezentativne za sve dnevne novine u Hrvatskoj. Također, čitanost tiskanih novina godinama je u padu pa bi se buduća istraživanja trebala usredotočiti na analizu njihovih *online* izdanja i portala s vijestima. Odabrana metoda (analiza sadržaja) omogućuje samo analizu novinskog sadržaja te ni na koji način ne omogućuje utvrđivanje je li predmetno izvještavanje dodatno viktimiziralo žrtve.

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2021). *Smjernice za unapređenje međuresorne suradnje u zaštiti dobrobiti djece. Kako postići »novi pogled« na »staru temu« suradnje?* Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku: Društvo za psihološku pomoć.
2. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. & Sušac, N. (2012). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 19 (3), 367–412.
3. Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L. R., Johnson, J. D., Linz, D., Malamuth, N. M. & Wartella, E. (2003). The influence of media violence on youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 4 (3), 81–110. https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2003.pspi_1433.x
4. Anik, A. I., Towhid, M. I. I., Islam, S. S., Mallik, M., Azim, S., Rahman, M. & Haque, M. A. (2021). Deviance from the ethical standard of reporting child sexual abuse in daily newspapers of Bangladesh. *Humanities and Social Sciences Communications*, 8 (1), 1–11. <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00880-0>
5. Ben-Arieh, A. & Windman, V. (2007). Secondary victimization of children in Israel and the child's perspective. *International Review of Victimology*, 14 (3), 321–336. <https://doi.org/10.1177/026975800701400303>
6. Bouchard, J., Wong, J. S. & Gushue, K. (2020). The differential portrayal of 'sympathetic' homicide victims in the media. *International Review of Victimology*, 26 (3), 314–331. <https://doi.org/10.1177/0269758020916650>
7. Boulahanis, J. G. & Heltsley, M. J. (2004). Perceived fears: The reporting patterns of juvenile homicide in Chicago newspapers. *Criminal Justice Policy Review*, 15 (2), 132–160. <https://doi.org/10.1177/0887403404263624>
8. Campbell, R. & Raja, S. (1999). Secondary victimization of rape victims: Insights from mental health professionals who treat survivors of violence. *Violence and victims*, 14 (3), 261–275. <https://doi.org/10.1891/0886-6708.14.3.261>
9. Capurso, S. (2019). A content analysis of the most popular online news portals in Croatia regarding child abuse. *Psychotherapy in Achieving Health and Well-being for Children and Young People*, 2 (2), 5–16.
10. Carnagey, N. L. et al. (2007). The effects of violent video game habits on adolescent hostility, aggressive behaviors, and school performance. *Journal of Adolescence*, 27 (1), 5–22. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.10.002>
11. Cheit, R. E. (2003). What hysteria? A systematic study of newspaper coverage of accused child molesters. *Child Abuse & Neglect*, 27 (6), 607–623. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(03\)00108-X](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(03)00108-X)
12. Cheit, R. E., Shavit, Y. & Reiss-Davis, Z. (2010). Magazine coverage of child sexual abuse, 1992–2004. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19 (1), 99–117. <https://doi.org/10.1080/10538710903485575>

13. Ciboci, L. (2019). Representation of children and youths in media. In: Hobbs, R. & Mihailidis, P. (eds.), *The International Encyclopedia of Media Literacy*. New York: John Wiley & Sons, 1–4. <https://doi.org/10.1002/9781118978238.ieml0198>
14. Condry, R. (2010). Secondary Victims and secondary victimization. In: Shoham, S. G., Knepper, P. & Kett, M. (eds.), *International Handbook of Victimology*. Boca Raton, FL: CRC Press, 219–249.
15. Davies, M. M. & Mosdell, N. (2005). The representation of children in the media: Aspects of agency and literacy. In: Goddard, J., McNamee & James, A. (eds.), *The Politics of Childhood: International perspectives, contemporary developments*. London: Palgrave Macmillan, 208–225.
16. Davies, P., Francis, P. & Greer, C. (eds.). (2007). *Victims, crime and society: An introduction*. London: Sage.
17. Font, S. A. & Maguire-Jack, K. (2018). Pathways from child maltreatment to internalizing problems: Investigating the roles of race and gender. *Children and Youth Services Review*, 84, 122–131
18. Gilchrist, K. (2010). »Newsworthy« victims? Exploring differences in Canadian local press coverage of missing/murdered Aboriginal and white women. *Feminist Media Studies*, 10 (4), 373–390. <https://doi.org/10.1080/14680777.2010.514110>
19. Gruenewald, J., Pizarro, J. & Chermak, S. M. (2009). Race, gender, and the newsworthiness of homicide incidents. *Journal of Criminal Justice*, 37 (3), 262–272. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2009.04.006>
20. Harcup, T. & O’Neill, D. (2017). What is news? News values revisited (again). *Journalism Studies*, 18 (12), 1470–1488. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2016.1150193>
21. Ho, G. W. & Chan, A. C. (2018). Media portrayal of a hidden problem: An analysis of Hong Kong newspaper coverage of child maltreatment in 2016. *Child Abuse & Neglect*, 83, 62–73. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.07.002>
22. Hove, T., Paek, H. J., Isaacson, T. & Cole, R. T. (2013). Newspaper portrayals of child abuse: Frequency of coverage and frames of the issue. *Mass Communication and Society*, 16(1), 89-108. <https://doi.org/10.1080/15205436.2011.632105>
23. Jones, L. M., Finkelhor, D. & Beckwith, J. (2010). Protecting victims’ identities in press Coverage of child victimization. *Journalism*, 11 (3), 347–367. <https://doi.org/10.1177/1464884909360925>
24. Kaziaj, E. (2016). »The adult gaze«: Exploring the representation of children in television news in Albania. *Journal of Children and Media*, 10 (4), 426–442. <https://doi.org/10.1002/car.2380040108>
25. Kitzinger, J. & Skidmore, P. (1995). Playing safe: Media coverage of child sexual abuse prevention strategies. *Child Abuse Review*, 4 (1), 47–56.

26. Kodeks časti hrvatskih novinara (2009). Preuzeto s: <https://www.hnd.hr/dokumenti> (2.1.2022.).
27. Korać, N. M. & Vranješević, J. (2003). A roughly mapped terra incognita: Image of the child in adult-oriented media contents. *Psihologija*, 36 (4), 451–469.
28. Kunczik, M. (2008). Victimization, secondary. In: Donsbach, W. (ed.), *The International Encyclopedia of Communication*. Malden, MA: Blackwell Pub, 5262–5263. <https://doi.org/10.1002/9781405186407.wbiecv005>
29. Lonne, B. & Parton, N. (2014). Portrayals of child abuse scandals in the media in Australia and England: Impacts on practice, policy, and systems. *Child Abuse & Neglect*, 38 (5), 822–836. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.04.020>
30. Lonne, R. & Gillespie, K. (2014). How do Australian print media representations of child abuse and neglect inform the public and system reform?: Stories place undue emphasis on social control measures and too little emphasis on social care responses. *Child Abuse & Neglect*. 38 (5), 837–850. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.04.021>
31. Majstorović, D. (2020). *Novine nekad i danas: Povijesni pregled novinstva i etičnost novinske prakse*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
32. Maydell, E. (2018). 'It just seemed like your normal domestic violence': Ethnic stereotypes in print media coverage of child abuse in New Zealand. *Media, Culture & Society*, 40 (5), 707–724. <https://doi.org/10.1177/0163443717737610>
33. McIntyre, P. (2002). *Putting children in the right: Guidelines for journalists and media professionals*. Brussels: International Federation of Journalists.
34. Mejia, P., Cheyne, A. & Dorfman, L. (2012). News coverage of child sexual abuse and prevention, 2007–2009. *Journal of Child Sexual Abuse*, 21 (4), 470–487. <https://doi.org/10.1080/10538712.2012.692465>
35. Moscovitz, L. & Duvall, S. S. (2011). »Every parent's Worst nightmare« Myths of child abductions in US news. *Journal of Children and Media*, 5 (2), 147–163. <https://doi.org/10.1080/17482798.2011.558267>
36. Mulugeta, T. (2014). Media coverage of child abuse and child protection in Ethiopia. *Online Journal of Communication and Media Technologies*, 4 (4), 86–99.
37. Neuendorf, K. A. (2017). *The content analysis guidebook* (2nd edition). Los Angeles: Sage.
38. Orth, U. (2002) Secondary victimization of crime victims by criminal proceedings. *Social Justice Research*, 15 (4), 313–325.
39. Pizarro, J. M., Chermak, S. M. & Gruenewald, J. A. (2007). Juvenile »super-predators« in the news: A comparison of adult and juvenile homicides. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 14 (1), 84–111.
40. Popović, S. (2018). Child sexual abuse in Croatia: A systematic review of research. *Ljetopis socijalnog rada*, 25(1), 5-37. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v25i1.190>
41. Popović, S. (2019). *Provjera modela medijskoga izvješćivanja i prezentacije sadržaja o seksualnom zlostavljanju djece* (doktorska disertacija). Zagreb: Pravni fakultet.

42. Popović, S. (2021). Presentation of victims in the press coverage of child sexual abuse in Croatia. *Journal of Child Sexual Abuse*, 30 (2), 230–251. <https://doi.org/10.1080/10538712.2020.1871459>
43. Popović, S. (2022). Guidelines for media reporting on child sexual abuse. In: Stelzmann, D. & Ischebeck, J. (eds.), *Child sexual abuse and the media*. Baden-Baden: Nomos, 187–203.
44. Sušac, N., Ajduković, M. & Rimac, I. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*, 25 (2), 197–221.
45. Tandon, N. (2007). Secondary victimization of children by the media: An analysis of perceptions of victims and journalists. *International Journal of Criminal Justice Sciences*, 2 (2), 119–135.
46. Taylor, J., Boisvert, D., Sims, B. & Garver, C. (2013). An examination of gender and age in print media accounts of child abductions. *Criminal Justice Studies*, 26 (2), 151–167. <https://doi.org/10.1080/1478601X.2012.724683>
47. UNICEF, Guidelines for reporting on children. Preuzeto s: <https://www.unicef.org/eca/media/ethical-guidelines> (2.1.2022.).
48. Vilović, G. (2004). *Etički prijepori u Globusu i Nacionalu, 1999-2000*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
49. Vilović, G. (2007). Prava djeteta i mediji – etički aspekti. U: Gabelica Šupljika, M. (ur.), *Pozitivni sadržaji za djecu i o djeci: Zbornik priopćenja s okruglog stola*. Zagreb: Pravobranitelj za djecu, 31–35.
50. Whittaker, A. J., Qiao, D. & Zhang, T. (2017). Media coverage, public awareness and state intervention in child abuse in China – an analysis of high-profile cases. *Child Abuse Review*, 27 (5), 378–388. <https://doi.org/10.1002/car.2488>

Dunja Majstorović
Stjepka Popović
Gordana Vilović

CHILD ABUSE AND MEDIA ETHICS: REPRESENTATION OF VICTIMS AND THE USE OF ENDANGERING PRACTICES IN CROATIAN DAILY NEWSPAPERS

ABSTRACT

The paper presents the results of content analysis conducted on 489 articles published in three Croatian daily newspapers in the period of two years (1 January 2018 to 31 December 2019) on the topic of child abuse. The goals of the research were to investigate: the way child abuse was portrayed in Croatian newspapers, whether the journalists reported in a sensationalistic manner, how frequently they disclosed the victim's identity or used other endangering practices. We also wanted to identify the predictors of using endangering practices. The results have shown that child abuse victims in newspaper articles were equally male and female, and that focus was mostly on the victims of physical and sexual abuse, while emotional abuse and neglect were almost invisible. The victim's identity was disclosed in 64.6% of the articles (although mostly indirectly). As many as 78.5% of articles highlighted at least one background information on the victim, 24.7% of the articles contained victim-blaming information, while 74.2% of the articles provided details of the abusive event, a practice that could lead to re-traumatization of the victims. A child's identity is most likely disclosed in the articles announced on the front page of the newspapers, in cases of domestic abuse, and in cases where the perpetrators were a child's acquaintances.

Key words: media representation; media ethics; child abuse; content analysis; daily newspapers

Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.